

**INSTITUTIONAL SUPPORT ON THE TRAINING OF TEACHERS FROM THE
PERSPECTIVE OF CHILD RIGHTS
SUPPORTUL INSTITUȚIONAL PRIVIND FORMAREA CADRELOR DIDACTICE DIN
PERSPECTIVA PROTECȚIEI DREPTURILOR COPIILOR**

Larisa SADOVEL,
dr., conf.univ. UPS „Ion Creangă” din Chișinău
Vitalie MEȘTER,
director executiv, Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități

CZU: 378.147

Summary: The article reflects on the management of institutional resources for the training of teachers for the protection of children's rights. The mentioned references are presented in the perspective of the normative-regulatory plan, characteristic of the institution status, and capitalize on the potential of trainer of the State Pedagogical University „Ion Creanga” in Chisinau, through institutional regulatory acts and curricular products. The content of the article presents the strategy of integrating the disciplinary, modular and transdisciplinary approaches in the infusion approach, the examples, constituting the landmark of the existing and continuously updated institutional support, in response to the problems of the contemporary world.

Rezumat: În articol este reflectat modul de gestionare a resurselor instituționale în scopul formării cadrelor didactice pentru dimensiunea protecției drepturilor copiilor. Referințele menționate sunt prezentate în perspectiva planului normativ-reglator, caracteristic statutului de instituție, și valorifică potențialul de formator al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău prin actele reglatorii instituționale și produsele curriculare. Conținutul articolului prezintă strategia de integrare a demersurilor idisciplinar, modular și transdisciplinar în demersul infuzional, exemplele, constituind reperul suportului instituțional existent și actualizat continuu, ca răspuns la problematica lumii contemporane.

Key words: institutional support, legislative acts, professional *products*; infusion, modular, disciplinary, transdisciplinary approaches.

Cuvinte-cheie: suport instituțional, acte reglatorii, produse curriculare; demersurile infuzional, modular, disciplinar, transdisciplinar.

Orice instituție, indiferent de serviciile oferite, este caracterizată de un mediu specific, ce influențează și condiționează percepția publicului despre valorile instituționale. O astfel de imagine este redată de Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău cu privire la problematica formării cadrelor didactice pentru dimensiunea protecției drepturilor copiilor. Modul de gestionare a resurselor instituționale este răspunsul de susținere la problema integrării copiilor în școală după „modelul școlii prietenoase copilului, un concept holistic, de o contribuție-cheie în asigurarea calității educației, care se referă la un mediu sigur, sănătos și protector de învățare” [3, p. 20].

Această comunicare este o reflectare a strategiilor universității cu profil de formare a cadrelor didactice și afirmată drept un potențial valoros în „promovarea unei culturi organizaționale bazate pe valori autentice, comunicare deschisă, colaborare și solidaritate, toleranță, un cumul de cunoștințe, atitudini, roluri și relații, concepte achiziționate și împărtășite de membrii comunității academice” [1], într-un stat, care își revendică drepturile în fiecare zi pentru statutul care îl merită cadrul didactic.

Abordarea subiectului drepturilor copiilor nu vizează doar persoanele cu dizabilități, este doar o categorie în „gama largă de nevoi”. Din resursele oferite cadrelor didactice pe pagina web a Proiectului „A trăi în democrație”, Convenția cu privire la drepturile copilului este analizată din perspectiva a patru grupuri de drepturi:

A avea un rol – se referă la capacitatea de a participa la decizii, la libertatea de asociere, la libertatea de gândire și de a primi informații din mai multe surse.

Dezvoltarea potențialului – se referă la faptul că anumite condiții trebuie îndeplinite pentru a permite dezvoltarea optimă a personalității. În acest grup de drepturi se încadrează: educația, familia, cultura și identitatea, ca părți importante ale vieții noastre.

Traicul în bunăstare – dreptul la supraviețuire include toate nevoile noastre fundamentale. Se includ aici mâncarea și adăpostul, standardul nostru de viață și sănătatea noastră.

Protecția împotriva relelor tratamente – se referă dreptul tinerilor de a fi protejați împotriva abuzului, neglijării, exploatării economice, torturii, răpirii și prostituției [8].

Problematika formării cadrelor didactice pentru dimensiunea protecției drepturilor copiilor este crucială, având în vedere contribuția sistemului de învățământ la formarea competențelor elevilor de cetățeni responsabili. „Educația pentru drepturi este o strategie eficientă de prevenire a discriminării, abuzurilor și relelor tratamente la adresa oamenilor, relevanța acestor competențe fiind cu atât mai mare în cazul copiilor. Persoanele care își cunosc drepturile și dispun de abilități pentru revendicarea și negocierea acestora în funcție de context, sunt mai protejate față de diverse riscuri” [9]. Formarea inițială și continuă de nivel superior a cadrelor didactice, asigurând acestora „calificări profesionale competitive pe piața muncii, precum și în dezvoltarea activității de cercetare științifică și valorificarea rezultatelor în plan național și internațional”, este răspunsul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” prin misiunea, obiectivele care are drept misiune și scop.

Cum își valorifică potențialul de formator? Care sunt strategiile prioritare? Cum sunt reglementate acțiunile la nivel instituțional în calitate de participanți în procesul de luare a deciziilor privind alinierea de răspuns la problematica lumii contemporane? Este universitatea un promotor al protecției și promovării drepturilor copiilor? - sunt întrebările, la care ne propunem să reflectăm și să trasăm câteva direcții, privind implicațiile psihopedagogice ale universității.

Acțiunea de protest în fața Casei Guvernului (30 iulie, 2020) a unui grup de părinți ai elevilor cu dizabilitate de auz, alături de Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CDPD), condus de Vitalie Meșter (co-autor în articolul de față), și Asociația Surzilor din Republica Moldova (ASRM), a avut drept scop solicitarea din partea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (MECC) asigurarea educației în limbajul semnelor pentru elevii cu dizabilitate de auz [2]. Ca urmare a protestului, MECC a fost deschis la colaborare, Secretarul de stat în acel timp, Natalia Grîu, a organizat o ședință de lucru într-un format lărgit, pentru a supune dezbaterii acest subiect. În cadrul ședinței s-a recunoscut necesitatea asigurării învățării și predării în limbajul semnelor pentru copiii cu dizabilități de auz, formarea specialiștilor calificați în limbajul semnelor din cauza lipsei lor în cadrul instituțiilor de învățământ general.

Deși această acțiune de protest a avut drept scop sensibilizarea opiniei publice privind neasigurarea dreptului la educație incluzivă pentru elevii cu dizabilitate de auz, în fapt, răspunsul la apelul de ajutor revine instituțiilor formatoare de cadre didactice. Prin misiunea sa, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” își conturează direcția *de formare pedagogică a cadrelor didactice și inovare a științelor educației prin cercetări inter- și trans disciplinare*, perspectiva protecției drepturilor copiilor fiind integrată în valorile instituționale. Deoarece oricare instituție este definită în primul rând de *pilonul normativ-reglator*, ne vom referi la *actele reglatorii care definesc statutul de instituție*, ce are la bază nu doar facilitarea de cunoștințe despre drepturile omului și mecanismele de protejare ale acestora, dar dezvoltă și formează acele competențe necesare pentru promovarea și aplicarea drepturilor omului în viața cotidiană. Suportul instituțional al universității, privind formarea cadrelor didactice în perspectiva protecției drepturilor copiilor,

vizează prioritar ansamblul actelor normative ce reglementează structura instituțională, în vederea asigurării funcționalității și realizării obiectivelor statutare.

Carta universitară este actul normativ de bază, ce stabilește opțiunile majore ale comunității în calitate de instituție publică de formare, cercetare și dezvoltare socială cu personalitate juridică. Parte integrată a sistemului de învățământ superior al Republicii Moldova, *Carta universitară* definește ansamblul de activități, menite să faciliteze pregătirea multidimensională a cadrelor didactice prin valorificarea articulațiilor interne instituționale:

(1) Formarea inițială și continuă a cadrelor didactice calificate prin învățământul superior (licență, master, doctorat) și formare profesională continuă a cadrelor didactice și manageriale din învățământ.

(2) Pregătirea și perfecționarea cadrelor științifice și didactice prin postdoctorat.

(3) Formarea specialiștilor prin învățământ cu frecvență la zi, învățământ cu frecvență redusă, învățământ la distanță, studii individuale și prin programe de formare profesională continuă și recalificare profesională suplimentară.

(4) Realizarea cercetărilor științifice conform profilului.

(5) Realizarea activității editoriale.

(6) Organizarea activităților educaționale curriculare și extracurriculare cu studenții și angajații universității [1, art. 12, p. 6].

Site-ul web a instituției expune public actele normative externe și interne, perspectiva protecției drepturilor fiind prezentă în fiecare, prin determinarea necesităților de formare profesională pentru această dimensiune: *Documente de dezvoltare strategică, Organizarea procesului de studii universitar, Cercetare științifică, Asigurarea calității și dezvoltare curriculară, Resurse umane și performanță, Studenți și ghidare în carieră, Biblioteca științifică universitară, Sisteme informaționale universitare și protecția datelor cu caracter personal etc.*

Programele de formare profesională sunt o altă dimensiune instituțională, asigurând nivelul de calificare adecvat exercitării profesiei de cadru didactic prin cunoștințe generale și de specialitate, corespunzătoare inserției pe piața forței de muncă. Acreditarea a 36 de programe de studii superioare de licență și 21 de programe de studii superioare în domeniul Științe ale educației a validat „managementul performant și a unei veritabile culturi a calității instituționale” și a demonstrat prin intermediul probelor și documentelor relevante nivelul înalt al acestora, în vederea racordării la valorile Spațiului European al Învățământului Superior și ale Ariei Europene a Cercetării, corespunzător standardelor educaționale de stat și bunelor practici, atât naționale cât și internaționale [4, p. 7].

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” se solidarizează cu cererea organizatorilor protestului și face apelul public pentru formarea prin studii superioare de master în cadrul programului *Comunicarea alternativă. Limbajul semnelor. Sitemul Braille*, realizat de Facultatea de psihologie și psihopedagogie specială, Catedra Psihopedagogie specială. Finalitățile de studii ale acestui program de master se referă la cunoașterea metodelor privind stimularea și dezvoltarea abilităților de comunicare alternativă și augmentativă adresate copiilor cu dizabilități, a sistemelor de comunicare alternativă, tehnologiile de acces, serviciile și resursele care facilitează mediul de dezvoltare și de învățare; elaborarea proiectelor de servicii personalizate în funcție de intensitatea nevoii de suport și asistență ale acestor personale.

Acest aspect de suport instituțional în perspectiva formării cadrelor didactice pentru protecția drepturilor copiilor stabilește cadrul normativ-reglator privind elaborarea activităților de formare și dezvoltare a competențelor profesionale, necesare promovării acțiunilor educaționale la

nivelul programelor de studii prin proiectarea și implementarea curriculumului universitar la nivelul *demersului curricular*. „Indiferent de diversitatea instituțiilor de învățământ superior, de condițiile în care funcționează acesta, de politicile instituționale ale fiecărei entități, există abordări și principii generale care pot răspunde nevoilor și cerințelor fiecărui beneficiar” [5, p. 3]. Cadrul de referință al curriculumului universitar sprijină, în acest sens, dezvoltarea autonomiei universitare și deschide noi oportunități de sincronizare a învățământului superior la nivel național și internațional.

Statutul special al disciplinelor incluse în planul de învățământ, reflectă metodologia stabilită prin *demersul interdisciplinar*, procesând adecvat resursele generale și specifice ale programului de master, diminuând riscul unilaterizării obiectivelor specifice prin stabilirea corelațiilor la nivel de curricula proiectată. Unitățile de curs stabilite în planul de învățământ al programului de studii menționat integrează în procesul de valorificare metodologică *discipline distincte*, precum:

- Limbajul semnelor,
- Sistemul Braille,
- Psihologia limbajului și a comunicării,
- Dezvoltarea limbajului în ontogeneză
- Comunicare augmentativă în tulburări de spectru autist,
- Terapia psihosomatică,
- Comunicare alternativă în dizabilități multiple,
- Asistența logopedică,
- Tulburări de limbaj în disontogenii,
- Terapia educațională recuperative.

Insertia pe piața forței de muncă presupune o viziune largă și competențe specifice pe care trebuie să le dețină toate cadrele didactice, nu doar, cum se crede în mod eronat, cele care asistă direct un copil cu cerințe educaționale speciale. Sistemele de învățământ, în general, au evoluat până în punctul în care toate cadrele didactice trebuie să știe că diversitatea este prezentă în grupurile de copii la toate nivelurile de educație și că abordarea diferitelor cerințe ale copiilor este ceea ce marchează fundamental noile tendințe în educație. În acest cadru general, pedagogii trebuie să fie pregătiți pentru inovarea continuă în domeniul tehnologiilor educaționale, astfel încât să răspundă necesităților diferite și în continuă schimbare ale celor care învață. Aspectul-cheie al inovării, care trebuie să guverneze predarea și procesul educațional în general, este flexibilitatea: o abordare flexibilă și sensibilă la cerințele speciale ale fiecărui copil/tânăr constituie standardul de bază pe care se edifică sistemul de formare a cadrelor didactice.

Raporturile metodologice privind integrarea conținuturilor specifice angajează următoarele patru demersuri pedagogice instituționalizate: *infuzional, modular, disciplinar și transdisciplinar*. Fiecare din aceste demersuri poate fi abordat în plan individual, separat, dar și prin stabilirea conexiunilor în procesul de proiectare în favoarea strategiilor pluridisciplinare centrate simultan asupra conținuturilor științifice preluate informativ. Modelul, care îl propunem în continuare, prezintă *strategia de integrare a demersurilor disciplinar, modular și transdisciplinar în demersal infuzional*.

Demersul „infuzional”, promovat de G. Văideanu în programele UNESCO (adoptate în ultimele decenii, „ca răspunsuri ale sistemelor educaționale la imperativele lumii contemporane”), implică insertia în structura programului de studii a disciplinelor și modulelor cu mesaje educaționale ce înglobează conținuturi informaționale specifice. Acest tip de demers raționalizează procesul de valorificare metodologică a obiectivelor, eliminând practica juxtapunerii conținutului

informational doar la nivelul unei anexe prin realizarea sintezei curriculare și facilitând posibilități de abordare a subiectelor actuale în diverse moduri, prezentate ulterior [11].

Un suport instituțional valoros, ce răspunde problematicii de formare a cadrelor didactice în perspectiva drepturilor copiilor prin *demersul infuzional*, integrat în Planul de învățământ al Programului de studii superioare de master Metodologia educației preșcolare prin *demers disciplinar*, este cursul „Strategii de prevenire a abuzului la vârsta timpurie” (titular de curs, conf. univ. dr., E. Haheu-Munteanu). Cursul are drept obiectiv de bază abordarea problematicii prevenirii și combaterii violenței asupra copilului la vârste timpurii și redă succint date esențiale despre principalele forme ale violenței asupra copilului și violenței în familie pe baza literaturii de specialitate. Strategiile didactice aplicate în cadrul cursului ghidează masteranzii să-și formeze o viziune corectă asupra analizei problemelor existente și identificării soluțiilor, elaborării participative a strategiilor de prevenire a abuzului față de copii la vârste timpurii; principiilor de lucru care trebuie respectate în domeniul educației timpurii; studiilor și experienței internaționale și naționale câștigate în practica de către serviciile de specialitate pe această problemă.

Un rol important este acordat responsabilităților diverselor instituții și experților specializați în prevenirea și rezolvarea cazurilor, explicând procedurile de colaborare intra/ interinstituționale pentru domeniul educației incluzive în cadrul cursurilor universitare prin suportul teoretico - metodologic elaborat de titularul cursului. Prin *demersul disciplinar*, integrat în *demersul infuzional de organizare a disciplinelor în Planul de învățământ*, cursurile „Integrarea copiilor cu CES în instituțiile de educație timpurie” (studii superioare de licență, programul Pedagogie Preșcolară) și „Managementul educației incluzive în instituția timpurie de învățământ” (studii superioare de master, programul Metodologia educației preșcolare)- titlra de curs, conf.univ., dr. E. Haheu, se bazează pe valorile promovate și asigurate de drepturile omului, în care competențele ce țin de exercitarea drepturilor și responsabilităților pot fi privite și ca fundament și ca element constitutiv al tuturor aspectelor vieții într-o societate democratică [6].

„Didactica Dezvoltării Personale” (titular de curs, Liliana Saranciuc-Gordea, doctor în pedagogie, conferențiar universitar) este cursul propus studenților programelor de studii Pedagogie în învățământul primar, cu scopul de pregătire a viitorilor învățători în predarea disciplinei școlare „Dezvoltarea personală”. Integrarea conținuturilor în planul „*demersului infuzional*” se realizează în perspectiva formării competențelor transversale prin „*demersul transdisciplinar*”, pregătind cadrele didactice pentru sănătatea fizică și mintală a elevilor (abilități cognitive, abilități sociale, abilități de auto-conștientizare, abilități de reglare emoțională) și dezvoltarea unei identități personale solide care cuprind toate abilitățile de viață de care copiii au nevoie la școală și în situațiile de viață și, prin extindere, în viitoarea lor viață privată și activitatea profesională [11].

Crearea unor module educaționale specifice, respectiv a unor capitole speciale, în cadrul disciplinelor tradiționale angajează aceeași strategie a demersului infuzional, asigurată de integrarea demersului modular [7]. Acest tip de demers ridică problema corelației existente între „modulele de specialitate” și „modulele transdisciplinare”, îngrate în cadrul unor discipline de învățământ la toate nivelurile, dimensiunile și formele educației, și prezentate în termenii unor obiective pedagogice prioritare.

La fiecare unitate tematică, modul sau activitate didactică, pot fi dezvoltate experiențe de promovare și protecție a drepturilor prin abilitarea studentului, viitor cadru didactic, cu judecăți de valoare. Referința la Curriculumul disciplinei „*Metodologia cercetării în managementul educational*” situează în prim plan organizarea conținuturilor conform *demersului modular*, finalitățile de studii referindu-se la formarea unei concepții despre principalele orientări

metodologice ale managementului educațional. Investigarea aspectelor teoretice, metodologice și aplicative ale domeniului, va contribui la formarea unei culturi generale de cercetare a masteranzilor, creând posibilități de interpretare științifică a diverselor subiecte problematizante și elaborarea de strategii, în vederea optimizării resurselor domeniului.

Propunerea temelor de cercetare pornind de la motivație și deziderate, identificând posibilități, surse, dificultăți, erori, cerințe etc., în vederea ameliorării și optimizării managementului educațional, reprezintă *variații ale demersului infuzional, prin extensia creată a demersului modular* în cadrul disciplinei „Metodologia de cercetare-dezvoltare în managementul educațional și a elaborării tezei de master” (titular de curs, subsemnata, L. Sadovei).

O altă variație a demersului infuzional reprezintă *aspectul implicit al curriculumului*, definit de practici ale actorilor din școală (profesori, echipa de conducere, personal de sprijin), care promovează atitudini consonante cu valorile general-umane și individuale. Autodeterminarea și identitatea personală, construirea carierei, autorealizarea și angajarea în câmpul muncii, relațiile interpersonale bazate pe respect și valorizare a diversității, coeziunea socială, modul de viață sănătos, care permit realizarea la maximum a potențialului uman, se bazează pe valorile promovate și asigurate de drepturile omului în cea mai mare parte de curriculumul implicit.

Un profesor care urmărește formarea de competente pentru fiecare elev din clasă, nu doar pentru un copil sau un tânăr capabil să reproducă fidel un corp de cunoștințe de cele mai multe ori decontextualizate, ajunge să se raporteze în mod diferit la propria disciplină. Ea încetează să mai fie un scop în sine (o materie de predat), transformându-se într-un mijloc prin care ajungem să educăm, să construim achiziții utile elevilor pe parcursul întregii vieți.

În concluzie, suportul instituțional se axează pe un sistem de reguli și norme. Prin exemple concrete am demonstrat posibilitatea legiferării actului de predare-învățare în procesul de formare a cadrelor didactice în perspectiva protecției și valorizării drepturilor copiilor. Instituțiile funcționează pe baza interacțiunilor dintre oameni pentru atingerea unor scopuri commune, iar provocarea ce stă în fața fiecărui cadru didactic este, că fiecare copil are dreptul să crească într-un mediu favorabil educației și afectuos, cu dreptul la protecție [3, p. 20]. Școala prietenoasă copiilor este efectivă, sănătoasă și protectoare, încurajând participarea copiilor, familiilor și comunităților; se bazează pe respectarea drepturilor copilului, dă prioritate celor mai dezavantajați copii.

Resurse bibliografice:

1. Carta universitară a Instituției Publice „Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, 2015. https://old.upsc.md/wp-content/uploads/2017/02/univ_doc_intern_carta_upsc_nr282_23.05.2015.pdf
2. Comunicatul **Centrului pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități** despre protestul organizat cu scopul solicitării respectării dreptului educației bilingve a copiilor cu dizabilități de auz <https://cdpd.md/cdpd-si-asrm-insista-asupra-educatiei-bilingve-a-copiilor-cu-dizabilitati-de-auz-limbajul-semnelor-si-limbajul-scris-si-verbal/>
3. Educație incluzivă: unitate de curs. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Rep. Moldova. Chișinău: S. n., (Tipogr. «Bons Offices»), 2017.
4. Ghid de evaluare externă a programelor de studii superioare de master, Chișinău, 2020 https://anacec.md/files/Ghid%20program%20de%20studii_master.pdf
5. Guțu V. (coord.) Cadrul de referință al curriculumului universitar. Chișinău: CEP USM, 2015.

6. Haheu-Munteanu E. Strategii de prevenire a abuzului la vârsta timpurie. Suport de curs Chișinău : S. n. (Tipogr. UPS "Ion Creangă"), 2017.
7. Ionescu M., Chiș V. (coord.) Pedagogie. Suporturi pentru formarea profesorilor. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2001.
8. Living Democracy. Textbooks. <https://www.living-democracy.com/ro/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-2/>
9. Materiale suport pentru predarea drepturilor copilului în cadrul disciplinei Educația civică. Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova https://drepturilecopilului.md/files/Drepturilor_Copilului_Educatia_Civica_material_suport.pdf
10. Saranciuc-Gordea L. Didactica Dezvoltării Personale. Suport de curs. Aprobata prin decizia Senatului UPS „Ion Creangă” din 17.12.2020. <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/2535/DidacticaDezvoltPersonale-SuportCurs.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
11. Văideanu G. *Educația la frontiera dintre milenii*, Bucuresti: Editura Politica, 1988